

Княжева Ірина Анатоліївна

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет

імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

E-mail: irina.knyazheva@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8395-6902>

Researcher ID: AAJ-4047-2020

Організація освітньої діяльності в закладах вищої освіти: традиції, новації, перспективи

Актуальність дослідження визначається потребою наукового обґрунтування сучасних тенденцій трансформації організації освітньої діяльності в закладах вищої освіти й окреслення перспектив її подальшого розвитку в умовах суспільних і освітніх змін. Здійснене у статті теоретико-аналітичне осмислення організації освітньої діяльності в закладах вищої освіти дозволяє розглянути її як динамічну систему, що розвивається на засадах діалектичної єдності традицій і новацій. Саме ця взаємодія забезпечує стабільність освітнього процесу та водночас його здатність до інноваційного оновлення, що є визначальною умовою підвищення якості вищої освіти в сучасних умовах. Аргументовано, що багаторівнева професійна підготовка, оновлення переліку галузей знань і спеціальностей, перехід до компетентнісної моделі, модульного підходу, упровадження ECTS становлять взаємопов'язану систему трансформацій, що відображає взаємодію традиційних дидактичних засад із новітніми освітніми підходами. У сукупності ці процеси визначають сучасну модель організації освітньої діяльності в закладах вищої освіти як відкриту, структуровану й орієнтовану на забезпечення якості та конкурентоспроможності вищої освіти та майбутніх фахівців. Доведено, що трансформація організації освітньої діяльності в закладах вищої освіти України має системний і незворотний характер. Вона відбувається на перетині традиційних академічних засад і новітніх інноваційних підходів, що забезпечує водночас збереження освітньої спадкоємності та відкритість до змін. Перспективи розвитку пов'язані з подальшим поглибленням студентоцентрованості, цифровізації, автономізації та інтеграції в Європейський освітній простір, що визначає стратегічний вектор модернізації вищої школи України.

Ключові слова: організація, освітня діяльність, заклади вищої освіти, професійна підготовка, майбутні фахівці, дослідження, інноваційні підходи, модернізація, студентоцентрованість, цифровізація, автономізація, компетентнісна модель, модульний підхід, взаємодія, дидактичні засади.

Вступ. Сучасний етап розвитку вищої освіти характеризується глибокими трансформаційними процесами, зумовленими глобалізацією, інтеграцією України в Європейському освітньому просторі, необхідністю забезпечення якості підготовки конкурентоспроможних фахівців в умовах воєнного стану. У контексті реалізації положень Закону України «Про вищу освіту», Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 рр., вимог професійного стандарту «Викладач закладу вищої освіти» особливої ваги набуває проблема модернізації організації освітньої діяльності в закладах вищої освіти. Це потребує переосмислення традиційних моделей, форм організації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти, оновлення методів і технологій викладання, удосконалення підходів до проектування навчальних занять і контролю освітніх результатів. Водночас збереження академічних традицій української вищої школи потребує їх конструктивного поєднання з інноваційними освітніми моделями.

Особливої значущості означена проблема набуває в умовах воєнного стану та посткризових трансформацій, що зумовлюють пошук гнучких, адаптивних і технологічно забезпечених моделей організації освітнього процесу. Сучасний заклад вищої освіти функціонує в умовах поєднання очного, дистанційного та змішаного форматів навчання, що вимагає переосмислення дидактичних засад проектування лекційних, семінарських і практичних занять, а також упровадження об'єктивних і валідних механізмів оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти.

Попри наявність значної кількості наукових праць, присвячених професійному становленню майбутніх педагогів (А. Алексюк, А. Богуш, С. Гончаренко, Н. Гузій, В. Кремень, А. Линенко, С. Литвиненко, В. Луговий, О. Мороз, Ф. Парсонс, О. Савченко, В. Семиченко, Г. Хог та інші) і окремим аспектам організації освітнього процесу в закладах вищої освіти (І. Бех, А. Богуш, М. Варшаудер, С. Вітвицька,

О. Гура, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Н. Кічук, Н. Ничкало, Д. Сьюпер, О. Фунтікова, Дж. Холланд та інші), проблема осмислення співвідношення традиційних і новітніх підходів, визначення їхнього потенціалу та перспектив розвитку крізь призму взаємодії традицій і новацій у сучасних умовах залишається не досить концептуалізованою. Водночас, за слушною заувагою А. Богуш, «проблема модернізації освітнього процесу вищої школи в сучасному освітньому просторі, що здійснюється під впливом глобалізаційних і євроінтеграційних процесів, потребує пошуку інноваційних підходів до розв'язання теоретико-методологічних і методичних проблем розвитку вищої освіти, осучаснення її змісту і форм відповідно до останніх вітчизняних і світових напрацювань» (Богуш, 2017: 145).

Мета та завдання дослідження полягають у здійсненні теоретико-аналітичного осмислення організації освітньої діяльності в закладах вищої освіти крізь призму взаємодії традиційних і новітніх підходів, визначенні тенденцій її трансформації та окресленні перспектив розвитку в сучасних умовах функціонування вітчизняної вищої школи.

Матеріали та методи дослідження. Упродовж дослідження використано теоретичні (парадигмальний і порівняльно-інтерпретаційний аналіз, узагальнення, структурно-функційне моделювання, елементи освітньої аналітики й емпіричні (прогностичне проєктування, саморефлексія, вивчення результатів наукової діяльності) методи наукового дослідження.

Результати дослідження. Організація освітньої діяльності в закладах вищої освіти є складною багаторівневою системою, що охоплює сукупність цілей, змісту, форм, методів, засобів і технологій навчання, а також механізмів контролю і оцінювання результатів освітнього процесу. У науковому дискурсі це поняття розглядається як структурно впорядкована взаємодія суб'єктів освітнього процесу, спрямована на досягнення визначених освітніх результатів і формування професійних компетентностей здобувачів вищої освіти (Андрущенко та ін., 2009; Вітвицька, Андрійчук, 2019; Фунтікова, 2024; інші).

Традиційні підходи до організації освітньої діяльності історично формувалися в межах класичної дидактики, що бере початок у працях Я.А. Коменського, який обґрунтував принципи системності, послідовності, доступності та наочності навчання. Подальший розвиток цих ідей у вітчизняній педагогічній думці пов'язаний із науковою спадщиною К. Ушинського, який акцентував увагу на виховному потенціалі освітнього процесу та значенні особистісного розвитку здобувача освіти (Княжева, 2023). У межах традиційної моделі організація освітньої діяльності ґрунтувалася на чітко регламентованих формах (лекція, семінар, практичне заняття), домінуванні пояснювально-ілюстративних методів та ієрархічній взаємодії викладач – здобувач освіти.

Водночас сучасний етап розвитку вищої освіти зумовлює переосмислення класичних організаційних засад. Інтеграція України в Європейському освітньому просторі сприяла утвердженню компетентнісного, студентоцентрованого й особистісно зорієнтованого підходів. У цьому контексті організація освітньої діяльності розглядається не тільки і не стільки як адміністративно-структурна побудова освітнього процесу, скільки як гнучка педагогічна система, здатна адаптуватися до індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів вищої освіти та потреб ринку праці.

Аналіз наукових джерел (Саух, 2011; Lystopad et al., 2023; Plakhotnik et al., 2024; Гура та ін., 2024; інші) і нормативно-правових засад функціонування вищої освіти дозволяє виокремити низку провідних тенденцій трансформацій процесу організації освітньої діяльності в ЗВО. Серед них домінантною організаційною стратегією визнається студентоцентрованість, що визначає зміну ролей суб'єктів освітнього процесу. Організація освітньої діяльності дедалі більше орієнтується на потреби, освітні запити й індивідуальні траєкторії здобувачів вищої освіти. У цьому контексті викладач виступає модератором, фасилітатором, тьютором, організатором освітнього середовища, де акцент робиться на результатах навчання, автономії здобувача освіти та розвитку його відповідальності за власний освітній поступ.

Важливою тенденцією є активна цифровізація організації освітньої діяльності. Використання платформ дистанційного навчання, електронних ресурсів, цифрових інструментів оцінювання сприяє формуванню нової архітектури освітнього процесу. У практиці ЗВО утверджуються змішані та гібридні моделі навчання, що поєднують аудиторну й онлайн-взаємодію. Зауважимо, що цифровізація, з одного боку, розширює інструментарій викладання, а з іншого – трансформує саму логіку організації навчально-пізнавальної діяльності. У ній посилюється роль самостійної роботи, асинхронної взаємодії, проєктних і дослідницьких форм діяльності. В умовах воєнного стану така модель забезпечує безперервність освітнього процесу та його адаптивність до нестабільних умов.

Сучасна організація освітньої діяльності характеризується також тенденцією до розширення освітнього простору за межі традиційної аудиторії. ЗВО дедалі активніше визнають результати неформального навчання, упроваджують мікрокваліфікації, сертифікатні програми, упроваджують онлайн-курси міжнародних платформ у структуру освітніх програм. Це свідчить про формування відкритої моделі освітньої діяльності, що ґрунтується на принципах мобільності та варіативності.

Ще однією тенденцією є переорієнтація контролю навчальних досягнень із переважно підсумкового на формувальний характер. Оцінювання дедалі більше спрямовується на підтримку освітнього поступу здобувача, розвиток рефлексії та самооцінювання. Використання критерійного підходу, прозорих рубрик оцінювання, електронних журналів і тестових систем підвищує об'єктивність та валідність результатів.

Суттєвою тенденцією є розширення академічної, організаційної та фінансової автономії ЗВО, що створює передумови для гнучкого проектування освітніх програм, оновлення змісту дисциплін, запровадження інноваційних педагогічних технологій. Водночас автономія супроводжується підвищенням вимог до внутрішніх систем забезпечення якості освіти.

Важливим етапом модернізації організації освітньої діяльності в закладах вищої освіти стало запровадження багаторівневої моделі підготовки фахівців, що структурно узгоджується з архітектурою європейського освітнього простору. Перехід до ступеневої системи (бакалаврський, магістерський, докторський рівні) не обмежився формальною зміною освітніх рівнів, а спричинив глибинну перебудову логіки проектування освітніх програм, визначення результатів навчання та організації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти. Отже, організація освітнього процесу набула ознак поетапності, наступності й академічної мобільності, що відповідає принципам функціонування європейського освітнього простору.

Водночас з упровадженням багаторівневої підготовки відбулося оновлення переліку галузей знань і спеціальностей, що відобразило трансформацію структури сучасного ринку праці та потребу в міждисциплінарних освітніх траєкторіях. Це зумовило перегляд змісту освітніх програм, уточнення їхньої професійної спрямованості та посилення практико зорієнтованого компонента. У результаті організація освітньої діяльності стала більш гнучкою, варіативною та орієнтованою на індивідуалізацію навчання.

Принципово новим кроком у розвитку вищої освіти став перехід від знаннєвої моделі підготовки до компетентнісної. Якщо традиційна парадигма зосереджувалася переважно на трансляції та відтворенні системи наукових знань, то сучасна модель акцентує увагу на здатності здобувача освіти інтегрувати знання, уміння, досвід і ціннісні орієнтації для розв'язання професійних і соціальних завдань. У цьому контексті організація освітньої діяльності трансформується від репродуктивної до діяльнійно орієнтованої: змінюється характер лекційних і семінарських занять, активізуються інтерактивні методи, посилюється роль самостійної та дослідницької роботи, удосконалюються підходи до оцінювання результатів навчання.

Суттєвим інструментом систематизації та уніфікації організації освітнього процесу стало запровадження модульного підходу, використання Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ECTS). Запровадження кредитного виміру навчального навантаження забезпечило прозорість освітніх програм, співвіднесення обсягу навчальної діяльності з досягнутими результатами навчання, а також сприяло розвитку академічної мобільності здобувачів освіти. Кредитна система зумовила переосмислення структури навчальних дисциплін, чітке визначення програмних результатів, модульну організацію змісту та впровадження формувального оцінювання.

Новітні підходи до організації освітньої діяльності в закладах вищої освіти характеризуються впровадженням інтерактивних методів навчання, цифрових освітніх технологій, змішаних і дистанційних форматів, розвитком формувального оцінювання та академічної автономії учасників освітнього процесу. Організація освітньої діяльності набуває ознак відкритості, мобільності та варіативності, що забезпечує інтеграцію аудиторної та позааудиторної роботи, формальної і неформальної освіти.

Водночас аналіз сучасних наукових джерел і освітньої практики засвідчує, що інноваційні трансформації не заперечують значущості традиційних дидактичних освітніх засад, а переосмислюють їх відповідно до нових соціокультурних і технологічних умов. Взаємодія традиційних і новітніх підходів виявляється у збереженні структурної логіки освітнього процесу за зміни його методичного наповнення, у поєднанні академічної системності із гнучкістю організаційних моделей, у трансформації ролі викладача від транслятора знань до фасилітатора, модератора й організатора освітнього середовища.

Висновки. На основі теоретико-аналітичного осмислення організації освітньої діяльності в закладах вищої освіти як цілісної багаторівневої системи, що інтегрує цілі, зміст, форми, методи, технології та механізми контролю навчальних досягнень, доведено, що сучасна модель її функціонування формується на засадах діалектичної взаємодії традиційних і новітніх освітніх підходів конструктивним поєднанням з інноваційними підходами, що дозволяє зберігати академічну спадкоємність і водночас забезпечувати конкурентоспроможність вищої освіти України. Ключовими чинниками трансформації організації освітнього процесу сучасних ЗВО є запровадження багаторівневої системи підготовки, оновлення структури галузей знань і спеціальностей, перехід до компетентнісної парадигми та впровадження Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи. Ці зміни зумовили переорієнтацію

освітнього процесу з репродуктивної знаннєвої моделі на діяльнісно-результативну, спрямовану на формування інтегрованих компетентностей. Провідними тенденціями трансформації організації освітньої діяльності у вітчизняній вищій школі є: утвердження студентоцентрованості, цифровізація та гібридизація освітнього процесу, інтеграція формального і неформального навчання, модернізація системи оцінювання, посилення автономії закладів вищої освіти. Перспективи розвитку організації освітньої діяльності пов'язані з подальшою персоналізацією освітніх траєкторій, інституалізацією гібридних моделей навчання, розвитком цифрової дидактики, розширенням міжнародної інтеграції та гуманізацією освітнього середовища, що визначають стратегічний вектор модернізації вітчизняної вищої школи в сучасних умовах.

Література

Педагогіка вищої школи / В. Андрущенко та ін. ; за ред. В. Кременя, В. Андрущенка, В. Лугового. Київ : Педагогічна думка, 2009. 256 с.

Богущ А. Інноваційні підходи до модернізації навчально-виховного процесу вищої школи в сучасному освітньому просторі (китайською мовою). *Сучасні вектори розвитку науки і освіти в Китаї і Україні*. Одеса ; Харбін (Китай), 2017. С. 145–149.

Вітвицька С., Андрійчук Н. Основи педагогіки вищої школи / Fundamentals of Higher School Pedagogy : білінгвальний навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої освіти. 2-ге вид. перероб і доп. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2019. 312 с.

Гура О., Гура О., Кириченко Н. Особливості організації освітнього процесу закладу вищої освіти за змішаною формою в умовах воєнного стану. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2024. № 1. С. 107–114. <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2024-1-15>

Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : монографія / за ред. П. Сауха. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. 496 с.

Княжева І. Педагогіка вищої освіти : навчальний посібник. Одеса : Університет Ушинського, 2023. 150 с.

Фунтікова О. Організація освітнього процесу у закладах вищої освіти з методиками викладання фахових дисциплін : навчальний посібник. 2024. 238 с.

Lystopad O., Mardarova I., Kniazheva I., Kudriavtseva O. Formation of the Operational Skills of Using Information and Communication Technologies in the Professional Activity of a Future Pedagogue. *Arab World English Journal (AWEJ)*. Special Issue on CALL Number 9. July 2023. P. 320–339. <https://doi.org/10.24093/awej/call9.22>

Plakhotnik O., Syladii I., Kubitskyi S., Koycheva T., Krulko L. Formation of an effective management system in the educational space of higher education institutions. *Amazonia Investiga*. 2024. № 13 (74). P. 344–360. <https://doi.org/10.34069/AI/2024.74.02.29>

Organization of educational activities in higher education institutions: traditions, innovations, prospects

Knyazheva Iryna

Doctor of Sciences (in Pedagogy),

Full Professor at the Head of the Department of Pedagogy at

*State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky",
Odesa, Ukraine*

The relevance of the study is determined by the need for scientific substantiation of modern trends in the transformation of the organization of educational activities in higher education institutions and outlining the prospects for its further development in the context of social and educational changes. The theoretical and analytical understanding of the organization of educational activities in higher education institutions carried out in the article allows us to consider it as a dynamic system that develops on the basis of the dialectical unity of traditions and innovations. It is this interaction that ensures the stability of the educational process and at the same time its ability to innovate, which is a determining condition for improving the quality of higher education in modern conditions. It is argued that multi-level training, updating the list of fields of knowledge and specialties, transition to a competency model, modular approach, and implementation of ECTS constitute an interconnected system of transformations that reflects the interaction of traditional didactic principles with modern educational approaches. Taken together, these processes define the modern model of organizing educational activities in higher education institutions as open, structured, and focused on ensuring the quality and competitiveness

of higher education. It is proven that the transformation of the organization of educational activities in higher education institutions of Ukraine is systemic and irreversible. It takes place at the intersection of traditional academic principles and the latest innovative approaches, which ensures both the preservation of educational continuity and openness to change. Development prospects are associated with further deepening of student-centeredness, digitalization, autonomization, and integration into the European educational space, which determines the strategic vector of modernization of Ukrainian higher education.

Keywords: organization, educational activities, higher education institutions, professional training, future specialists, research, innovative approaches, modernization, student-centeredness, digitalization, autonomization, competency model, modular approach, interaction, didactic principles.

References

Andrushchenko, V. P., Bekh, I. D., Voloshchuk, I. S., et al. (2009). Pedagogika vyshchoi shkoly [Higher School Pedagogy] (V. H. Kremen, V. P. Andrushchenko, & V. I. Luhovyi, Eds.). Pedagogichna dumka. [in Ukrainian].

Bohush, A. M. (2017). Innovative approaches to modernization of the educational process of higher education in the modern educational space (in Chinese). *Suchasni vektory rozvytku nauky i osvity v Kytai i Ukraini* (pp. 145–149). Odesa – Harbin. [in Ukrainian].

Vitvytska, S. S., & Andriichuk, N. M. (2019). *Fundamentals of higher school pedagogy: Bilingual teaching and methodological manual* (2nd ed.). Zhytomyr Ivan Franko State University Publishing House. [in Ukrainian].

Hura, O. I., Hura, O. O., & Kyrychenko, N. V. (2024). Peculiarities of organizing the educational process of higher education institutions using blended learning under martial law. *Pedagogical Sciences: Theory and Practice*, (1), 107–114. <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2024-1-15> [in Ukrainian].

Saukh, P. Yu. (Ed.). (2011). Innovatsii u vyshchii osviti: problemy, dosvid, perspektyvy [Innovations in higher education: Problems, experience, prospects]. Zhytomyr Ivan Franko State University Publishing House. [in Ukrainian].

Kniazheva, I. A. (2023). Pedagogika vyshchoi osvity [Higher education pedagogy]. Ushynsky University. [in Ukrainian].

Funtikova, O. O. (2024). Orhanizatsiia osvitnoho protsesu u zakladakh vyshchoi osvity z metodykamy vykladannia fakhovykh dystsyplin [Organization of the educational process in higher education institutions with teaching methods of professional disciplines]. [in Ukrainian].

Lystopad, O., Mardarova, I., Kniazheva, I., & Kudriavtseva, O. (2023). Formation of the operational skills of using information and communication technologies in the professional activity of a future pedagogue. *Arab World English Journal*, Special Issue on CALL (9), 320–339. <https://doi.org/10.24093/awej/call9.22>

Plakhotnik, O., Syladii, I., Kubitskyi, S., Koycheva, T., & Krulko, L. (2024). Formation of an effective management system in the educational space of higher education institutions. *Amazonia Investiga*, 13(74), 344–360. <https://doi.org/10.34069/AI/2024.74.02.29>

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу
(CC BY 4.0)

Received: February 24, 2026

Accepted: March 19, 2026

Published: April 22, 2026